

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.2.2.7>**PROBLEMY FUNKCJONOWANIA KLUBOWYCH ZAKŁADÓW KULTURY UKRAINY*****Ivanna Svyryd****aspirant Katedry Ukrainistyki Muzycznej
i Sztuki Ludowo-Instrumentalnej**Podkarpackiego Narodowego Uniwersytetu imienia Wasyla Stefanyka (Iwano-Frankiwsk, Ukraina)**ORCID ID: 0000-0003-2838-9188**e-mail: ivannabrusak@gmail.com*

Adnotacja. W artykule zidentyfikowano aktualne problemy działalności instytucji kultury i zaproponowano perspektywy ich rozwiązania.

Integralną częścią życia społeczno-kulturalnego, artystycznego i społecznego Ukrainy są nowoczesne (zmodernizowane) klubowe instytucje kultury, których zachowanie jest niezwykle konieczne, ponieważ dziś mamy realne niebezpieczeństwo utraty znacznej części sieci instytucji klubowych. Ważnym warunkiem ich zachowania jest rozwinięte środowisko kulturowe, jakościowe doskonalenie sił wytwórczych, poprawa efektywności działania instytucji kultury. W procesie realizacji transformacji na dużą skalę reformy systemu gospodarczego nasiliły się problemy sfery kultury, w tym na poziomie regionalnym (zmniejszenie finansowania budżetowego, niezgodność sieci instytucji kultury z zatwierdzonymi przepisami, niewystarczająca poprawa zabezpieczenia materialnego i technicznego, zmniejszenie znacznej liczby pracowników i tym podobne).

Po przeanalizowaniu głównych problemów w działalności klubowych instytucji kultury określono perspektywy systemu funkcjonowania, wymagające zmian i ulepszeń, w szczególności: podstawy legislacyjne i finansowe; zabezpieczenie materialne i techniczne; usługi społeczno-kulturalne; kształtowanie wizerunku i prestiżu klubowych instytucji kultury jako instytucji społeczno-kulturalnych; podnoszenie poziomu zarządzania klubami; wdrażanie najnowszych podejść w dziedzinie zarządzania; działalność wiejskich instytucji klubowych w połączonych społecznościach terytorialnych; wsparcie kadrowe.

Słowa kluczowe: sfera kultury, instytucja kultury, perspektywy rozwoju instytucji klubowych.

PROBLEMS OF FUNCTIONING OF CLUB CULTURAL INSTITUTIONS IN UKRAINE***Ivanna Svyryd****Postgraduate Student at the Department of Musical Ukrainian Studies and Instrumental Folk Art
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)**ORCID ID: 0000-0003-2838-9188**e-mail: ivannabrusak@gmail.com*

Abstract. The article defines the actual problems of the functioning of cultural institutions and proposes the prospects for their solution.

An integral part of sociocultural, artistic and public life of Ukraine are modern (modernized) club cultural institutions, the preservation of which is extremely important, because today we have a real danger of losing a significant part of the network of club institutions. An important precondition for their preservation is a developed cultural environment, improvement in the quality of productive forces, increasing the efficiency of the cultural institution. In the process of implementing a large-scale transformation of the reform of the economic system, the problems of the cultural area were pointed out, in particular, at the regional level (reduction of budget financing, inconsistency of the network of cultural institutions with approved standards, insufficiently improved material and technical support, reduction of a significant number of employees, etc.).

After the analysis of the main problems in the activities of club cultural institutions of Ukraine there are some important prospects of the system of functioning, which need to be changed and improved. In particular: the legislative and financial framework; logistical support; social and cultural services; the image and prestige of club cultural institutions as socio-cultural institutions are to be formed; increasing the level of management of clubs; implementation of the latest approaches in the field of management; activities of rural club institutions in united local communities; personnel support.

Key words: sociocultural area of life, cultural institution, prospects of development of club institutions.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КЛУБНИХ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ***Іванна Свирід****аспірант кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)**ORCID ID: 0000-0003-2838-9188**e-mail: ivannabrusak@gmail.com*

Анотація. У статті визначено актуальні проблеми діяльності закладів культури та запропоновано перспективи їх вирішення.

Невід’ємною складовою соціокультурного, мистецького й громадського життя України є сучасні (модернізовані) клубні заклади культури, збереження яких вкрай необхідне, оскільки нині маємо реальну небезпеку втратити значну частину мережі клубних закладів. Важливою передумовою їх збереження є розвинене культурне середовище, якісне вдосконалення продуктивних сил, підвищення ефективності діяльності закладу культури. В процесі здійснення масштабної трансформації реформування економічної системи загострились проблеми сфери культури, зокрема регіонального рівня (зменшення бюджетного фінансування, невідповідність мережі закладів культури із затвердженими нормативами, недостатньо вдосконалене матеріально-технічне забезпечення, зменшення значної кількості працівників тощо).

Проаналізувавши головні проблеми в діяльності клубних закладів культури України, визначено перспективи системи їх функціонування, що потребують змін та вдосконалення, зокрема законодавчої та фінансової бази, матеріально-технічного забезпечення, соціально-культурних послуг, формування іміджу та престижу клубних закладів культури як соціокультурних інститутів, підвищення рівня менеджменту клубів, впровадження новітніх підходів у сфері управління, організація діяльності сільських клубних закладів в об’єднаних територіальних громадах, кадрове забезпечення.

Ключові слова: сфера культури, заклад культури, перспективи розвитку клубних закладів.

Вступ. Актуальність теми дослідження сформована на основі узагальнення практичної діяльності клубних закладів культури.

Метою дослідження є обґрунтування стратегічних перспектив розвитку системи функціонування клубних закладів культури України.

Науковці зробили значний внесок у дослідження діяльності сучасних клубів в Україні та стратегічних перспектив функціонування закладів культури. Наприклад, діяльність клубних закладів, їхній розвиток, задоволення потреб та інтересів особистості висвітлені в колективній монографії «Культурно-дозвілєва діяльність у сучасному світі» Людмилою Поліщук (Поліщук, 2017: 166). Аспекти формування культури дозвілля різних категорій населення розкрито Галиною Пінковською (Пінковська, 2014: 2). Наталія Цимбалюк дослідила питання модернізації клубних закладів, специфіку діяльності інноваційних сучасних закладів культури клубного типу (Цимбалюк, 2005: 74). Зарубіжний досвід клубної діяльності розкрито Іриною Петровою (Петрова, 2005: 364).

Основна частина. Основою розвитку особистості та суспільства є культура, яка включає системи цінностей, традицій і вірувань і визначає спосіб життя особистості й суспільства в цілому.

Сучасний стан української культури не зовсім відповідає головним параметрам економічного розвитку суспільства. Інноваційний розвиток неможливий без формування принципово іншого рівня інноваційної культури на рівні міста чи територіальної громади, який би відповідав позитивному сприйняттю новизни духовного розвитку з урахуванням історико-культурологічної спадщини людини, особистості, суспільства, забезпечував готовність і здатність громади брати участь у процесі культуротворення.

Людмила Поліщук вважає, що «сучасна дозвілєва діяльність, незважаючи на її неонов’язковий характер, потребує чіткої, цілеспрямованої організації соціально-культурними інститутами. Значний і поки що недостатньо реалізований потенціал в організації дозвілля різних категорій населення мають клуби, особливість яких полягає у неформалізованій, спокійній атмосфері, а також у можливостях одночасно задовольняти потреби в саморозвитку та розвагах, відпочинку й навчанні, творчості й спілкуванні, спорті й рекреації» (Поліщук, 2017: 166).

Якісне вдосконалення продуктивних сил, підвищення ефективності суспільного життя – це передумова до розвиненого культурного середовища. Реформування економічної системи, здійснення масштабної трансформації в нашій державі загострили проблеми сфери культури. Невирішеність їх призвела до негативних соціальних та економічних наслідків, серед яких особливе місце займають такі проблеми, як зменшення бюджетного фінансування, невідповідність закладів затвердженим нормативам, невдосконалена матеріально-технічна база, зменшення значної кількості працівників тощо.

Галина Пінковська стверджує, що «культурне багатство країни залишається ще малодоступним для багатьох людей у зв’язку з їхньою низькою соціально-культурною активністю, що вимагає зміни економічної бази розвитку регіонів, підвищення рівня людського капіталу, вдосконалення системи культурного виховання як головної умови вирішення стратегічної задачі – формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Однією з причин зниження інтересу з боку держави до вирішення цих питань є різні соціальні умови споживання культурних благ і послуг. Під час трансформаційних процесів у країні з’явилися не тільки нові відносини між суб’єктами і закладами культури, а й новий зміст їх діяльності, нові пріоритети, а також відбулись значні зміни в системі цінностей, норм і принципів культурного життя» (Пінковська, 2014: 2).

У процесах розвитку клубних закладів важливу роль відіграють органи місцевого самоврядування. Тому стратегія є головним провідним документом для керівника на шляху досягнення стратегічних цілей. До процесу реалізації стратегії потрібно долучати широке коло зацікавлених сторін у межах їх сфер відповідальності. Нова стратегія дасть можливість активізувати весь наявний потенціал закладу та відкривати нові сторінки його розвитку на користь громади.

Фінансове забезпечення – це одна з основ розвитку клубного закладу, його культурного середовища, діяльність якого вимагає певної стабільності фінансування, адже це допомагає задовольняти потреби населення. Нині, на превеликий жаль, основні проблеми розвитку культури пов’язані з виділенням коштів за

залишковим принципом. Глядач з кожним днем стає все більш вимогливим до продукту, який презентує йому заклад культури. Тому, які б не були задуми та ідеї працівників, без фінансового забезпечення реалізувати їх повною мірою практично неможливо. Слід звернути увагу на те, що в умовах сьогодення (пандемія коронавірусу) клубні заклади не в змозі повноцінно працювати. Незважаючи на це, своєю online-роботою вони привернули увагу тих людей, котрі не були прихильниками їхньої діяльності. Вважаємо, що після зняття карантинних обмежень заклади культури повинні продовжувати популяризувати свою роботу в соціальних мережах.

Важливим фактором стратегічних перспектив системи функціонування клубних закладів культури є постійні зміни потреб населення та конкурентоспроможність культурного продукту. Виникає потреба у постійному вивченні запитів та інтересів населення. Тому важливим напрямком клубної діяльності має стати дослідження та вивчення соціокультурних переваг населення, динамічне впровадження форм соціально-культурної діяльності з урахуванням потреб, запитів та інтересів клубної аудиторії.

Необхідністю для клубних закладів є робота над підняттям іміджу, позиціонування їх як поліфункціональних закладів культури, які сприяють розвитку творчих здібностей і морально-етичних якостей, організують дозвілля, постійно контактують із різними верствами населення, співпрацюють із засобами масової інформації і рекламними агентствами, використовують у своїй діяльності публік рилейшнз. Завдяки чіткій і налагодженій роботі заклад підтримуватиме доброзичливі взаємовідносини між клубом і громадськістю. Тому робота над іміджем є важливим напрямом діяльності клубного закладу.

Ірина Петрова стверджує, що «будь-яка дозвіллева, соціальна, рекреаційна установа розвивається саме завдяки професійному зростанню своїх працівників. Джерелом розвитку та ефективної діяльності кожної дозвіллевої установи є інтелектуальний потенціал та практичний досвід спеціалістів дозвіллевої сфери. Основними принципами підвищення кваліфікації кадрів дозвіллевої сфери є активність, розвиток, удосконалення» (Петрова, 2005: 364).

Якість та ефективність роботи в клубах залежить від професійної підготовки кадрів. Сучасні фахівці соціокультурної діяльності мають бути високоосвіченими, комунікабельними, здатними аналізувати та узагальнювати явища суспільного життя, знати інтереси та потреби населення, знаходити спільну мову з представниками альтернативних, неформальних рухів та організацій, вміти працювати в умовах жорсткої конкуренції, залучати до співпраці ініціативних людей, контактувати з підприємцями, меценатами.

За твердженням Наталії Цимбалюк, «будь-яка соціальна структура являє собою або результат діяльності окремих індивідів, кожен з яких переслідує власну мету, або наслідок діяльності осіб, котрі об'єднуються для спільної діяльності, щоб реалізувати спільну мету» (Цимбалюк, 2005: 74).

Слід пам'ятати, що значна роль у житті людини належить діяльності закладу культури, на яку в роботі з населенням впливають психологічний, комунікативний, економічний, політичний чинники. Психологічні чинники включають такі елементи, як мотивація, сприйняття, засвоєння, переконання, ставлення, що відіграє неабияку роль в роботі закладу культури.

Успіх закладу культури зумовлений не лише власним професійним (навчальним, творчим, організаційним, управлінським) досвідом, але й здатністю налагодити сталі комунікаційні стосунки як із відвідувачами, так і з колегами.

Одним із видів комунікації є масова комунікація, притаманна діяльності закладу культури. Нині це виробництво інформації як продукції (масові заходи, мистецькі події, конкурси, фестивалі тощо), масова культура (масові цінності, моделі поведінки). Під час масового спілкування виконуються різні ролі: автори (кореспонденти), організатори (менеджери, видавці, режисери), редактори, ведучі. Під впливом цих ролей комунікативний процес збільшує своє поле діяльності, що значною мірою впливає на роботу закладу культури загалом.

Вплив економічної культури на різні сфери суспільного життя допомагає зрозуміти ефективність і прогресивний характер господарювання, даючи змогу визначити специфіку національної економіки, сформулювати справжні управлінські якості менеджерів сфери культури й мистецтв, розширити та вдосконалити соціально-економічні фактори (якість умов праці; мотивація; компетентність; творча ініціатива; рівень знань, умінь, навичок працівників) у закладі культури. Економічна культура може впливати на формування професійних якостей особистості працівника, менеджера, в тому числі в становленні їх цінностей, моралі, знань, етичних норм тощо. Вона формується впродовж тривалого часу розвитку суспільства, важкою працею багатьох поколінь, удосконалюючи цінності й досвід для подальшого розвитку. Суспільні надбання становлять основу економічної культури, яка має властивість пристосовуватися до нових систем господарювання, використовувати нові методи управління й різні типи економічної поведінки в господарській діяльності, посилювати значення інституційних і культурних цінностей, дотримання етичних норм і партнерських відносин.

Економічна культура клубних закладів формується в процесі їх розвитку, накопичення та систематизації відносин на рівні закладу. Великий вплив на неї має економічна поведінка людей, пануючі стереотипи діяльності, моральні цінності суспільства. Дослідження впливу моралі на економічну культуру сучасного закладу визначається принципами професійної етики та сучасними принципами слідування суспільним традиціям. Вплив релігії також бере участь у становленні господарського менталітету індивідів. Існує тісний зв'язок між економічною культурою та національною економічною ментальністю, що визначає поведінку людей. Тому економічна культура в Україні відіграє далеко не останню роль у трансформаційних процесах і має враховуватися як у процесі розробки економічної політики, так і в усіх реформаторських перетвореннях.

Успішна модернізація суспільства безпосередньо залежить від забезпечення сталого культурного розвитку, проте творці державної політики не звертають на це уваги. Нині перед політичним класом постало завдання зупинити негативні тенденції і приступити до конструктивної роботи щодо створення засад розвитку культурної сфери. Пріоритетним напрямом має бути створення інституційного та правового підґрунтя інноваційної культурної політики. Під цим поняттям розуміється використання новітніх досягнень науково-технічної сфери та управлінської діяльності під час створення та розповсюдження культурних благ з метою підвищення соціально-економічного потенціалу суспільства.

В умовах економічної кризи і низької конкурентоздатності економіки очевидно, що інноваційна діяльність у сфері культури й мистецтва має стати національним пріоритетом розвитку України.

Підтримка різних культурних проєктів та формування конкурентного креативного середовища, в якому ці проєкти реалізовуватимуться, сприятиме становленню національно-культурної ідентичності, всебічному розвитку учнів шкіл мистецтв, роботі будинків культури та аматорських художніх колективів, поширенню культурного туризму, пропаганді культури й клубів за інтересами, залученню молоді до творчої діяльності, проведенню виставок, підтримці краєзнавчих програм, пропаганді та збереження культурної спадщини, підтримці народних культурних традицій. За нашим переконанням, саме створення належних умов для широкого залучення представників громадського суспільства до культурного процесу в закладах культури призведе до успіху.

Основна робота має здійснюватися структурами місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад та органами регіональної влади. Вони повинні сприяти подоланню негативних тенденцій відчуження пересічних громадян від культури, особливо від національних (регіональних) традицій. Серед пріоритетних завдань цього рівня є забезпечення доступності різних верств населення і соціальних груп до культурних благ, залучення до творчих мистецьких програм. Важливим напрямом в їхній роботі є модернізація обладнання, технічне переоснащення, комп'ютеризація, ремонт будівель та комунальної інфраструктури закладів культури.

Матеріальна база закладів культури, особливо в сільській місцевості, перебуває в незадовільному стані, що загрожує втратами історичних і культурних пам'яток, знищенню культурних традицій та надбань, здобутих людством в процесі історичного розвитку. Враховуючи необхідність залучення величезних фінансових ресурсів для їх реалізації, не обійтися без залучення спонсорських ресурсів на основі приватно-державного партнерства, що наблизить заклади культури до сучасних вимог, підвищить якість менеджменту, призведе до впровадження нових управлінських технологій, часткового оновлення управлінських кадрів тощо.

Заклади культури України багато в чому ще тільки наздоганяють зарубіжні культурні заклади. Крім покращення матеріально-технічної бази, варто звернути увагу на такі критерії, як ефективність управління, використання новітніх маркетингових та інформаційних технологій. Тому необхідно опанувати нові ефективніші методи управління, щоб сфера культури стала інвестиційно привабливою та конкурентоспроможною.

Вважаємо, що потрібно працювати над розробкою ініціатив, націлених на забезпечення економічної самодостатності закладів культури та інтеграцію української культури в світовий інформаційний простір. Серед пріоритетних завдань актуальною є робота з вивчення кращого зарубіжного досвіду функціонування закладів культури, визначення шляхів його імплементації у вітчизняну практику.

Отже, першочерговим завданням є «перезавантаження» культурної політики України шляхом впровадження системних реформ у сфері культури, в результаті яких буде сформовано державну політику інноваційного розвитку, спрямовану на всебічний розвиток особистості, людини; оптимізації системи бюджетної підтримки закладів культури (прозорий розподіл бюджетних коштів); оновлення матеріально-технічної та інфраструктурної бази закладів культури, яка нині перебуває в незадовільному стані (бюджетних ресурсів недостатньо для їхнього оновлення, тому необхідні новації у діючу модель приватно-державного партнерства з метою підвищення інвестиційної привабливості сфери культури й залучення до неї спонсорських ресурсів); зміни в кадровій політиці з метою підвищення рівня менеджменту закладу, впровадження новітніх підходів у сфері управління.

Вважаємо, що найважливішим напрямом загальнодержавного значення є вдосконалення діяльності клубів у межах територіальних громад (у сільській місцевості), перед якими постають наступні завдання: збереження і розвиток соціально-культурного потенціалу, культурної спадщини села й громади; створення інтегрованих, варіативних за функціональним складом соціокультурних закладів, які об'єднують дозвіллі, спортивні й освітні організації, кав'ярні, клуби-кафе, сучасні бібліотеки тощо; створення сучасних та комфортних культурних комплексів; залучення молоді до традицій народної культури; підтримка талановитої та обдарованої молоді.

Висновки. З метою покращення діяльності клубних закладів культури необхідно підтримувати престиж їхньої діяльності, формувати сприятливий імідж клубів як соціокультурних інститутів, підвищувати статус соціально-культурної діяльності в системі цінностей українців, організовуючи різноманітні за формою та змістом соціокультурні програми, брати участь у різних проєктах, залучати грантові кошти, налагоджувати зв'язки між закладами культури та вузами, що готують спеціалістів для закладів культури, впроваджувати позитивний досвід управління клубними закладами, формувати сучасну систему підвищення кваліфікації працівників культури, підвищувати якість клубних послуг та залучати в соціокультурну сферу недержавні джерела фінансування, організовувати майстер-класи, семінари, конференції, фестивалі, конкурси тощо.

Список використаних джерел:

1. Культурно-дозвіллева діяльність у сучасному світі: колективна монографія. Київ: Ліра-К, 2017. 328 с.
2. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник. Київ: Кондор, 2005. 408 с.
3. Пінковська Г. В. Оцінка сучасного стану розвитку культурного середовища регіонів України. *Ефективна економіка*. 2014. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_10_36
4. Цимбалюк Н. М. Інституційна модернізація культурно-дозвіллевої сфери в Україні: дис. ... д-ра соціологічних наук: 22.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Київ, 2005. 340 с.

References:

1. Kulturno-dozvillieva diialnist u suchasnomu sviti: kolektyvna monohrafiia. (2017). [Cultural and leisure activity in the modern world]. Kyiv: Lira-K, P. 328 [in Ukrainian].
2. Petrova, I. V. (2005). Dozvillia v zarubizhnykh krainakh: pidruchnyk. [Leisure in foreign countries]. Kyiv: Kondor, P. 408 [in Ukrainian].
3. Pinkovska, H. V. (2014). Otsinka suchasnoho stanu rozvytku kulturnoho seredovyshcha rehioniv Ukrainy. [The evaluation of the current state of development of cultural environment in the regions of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_10_36 [in Ukrainian].
4. Tsymbaliuk, N. M. (2005). Instytutsiina modernizatsiia kulturno-dozvillievoi sfery v Ukraini: dys. ... d-ra sotsiologichnykh nauk: 22.00.04 [Institutional modernization of cultural-leisure sphere in Ukraine]. Kyiv. nats. un-t. im. T. Shevchenka, Kyiv, P. 340 [in Ukrainian].